

УДК 323.1(438)(=477)

Пачос Ю.В., ДонНУ

ФЕСТИВАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В ПОЛЬЩІ ПОЧАТКУ ХХІ СТ. ЯК ФОРМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ В ПОЛЬЩІ

У статті розглянуто найбільші фестивалі української культури в Польщі початку ХХІ ст. в контексті збереження ідентичності українців в Польщі. Проаналізовано їх формати, складові та напрями, а також участь у них колективів та музикантів з України. Зроблено спробу визначити складові поняття «ідентичність українців в Польщі». З'ясовано значення проведення таких фестивалів як для підтримки ідентичності, збереження культурних традицій та зв'язків з Батьківщиною української національної меншини в Польщі, так і для ознайомлення пересічних поляків з традиційними та сучасними зразками українського мистецтва. Автор наводить власні підрахунки кількості фестивалів у період з кінця 1990-х рр. до 2010-х рр., проаналізовано їх динаміку. Визначено роль та місце фестивалів української культури в Польщі в збереженні ідентичності українців у Польщі, а також в культурній українсько-польській співпраці та налагодженні міжлюдських контактів на початку ХХІ ст. між поляками та українцями.

Ключові слова: *Україна, Польща, фестиваль, українська меншина, ідентичність, культурна ідентичність.*

В сучасній системі міжнародних зв'язків значну частину займає міжкультурний діалог. Культурне співробітництво стає одним із інструментів налагодження відносин з іншими державами. Так, для Польщі та України, спільна історія яких нараховує багато конфліктних, іноді трагічних, подій, що досі впливають на двосторонні відносини та зовнішню політику обох країн, культура є тією позаполітичною сферою примирення українців і поляків, налагодження державних та міжлюдських контактів, а також засобом промоції національних культур та підтримки своїх діаспор.

Метою даної статті є спроба проаналізувати український фестивальний рух в Польщі з початку ХХІ ст. як форму збереження та підтримки культурної ідентичності українців у Польщі. Мета визначила такі завдання: проаналізувати основні та найбільші фестивалі української культури в Польщі, охарактеризувати культурну складову таких фестивалів, а також визначити вплив фестивалів української культури в Польщі на підтримку ідентичності українців у Польщі, а також в культурній українсько-польській співпраці та налагодженні міжлюдських контактів на протязі перших 12 років ХХІ ст.

На сьогодні практично відсутні дослідження сучасного українського фестивального руху в Польщі. Праці В. В. Лишко [3] та Т. М. Тоценко [10], а також монографія Л. В. Стрільчук та В. В. Стрільчука [9] містять окремі та фрагментарні відомості про фестивалі української культури в Польщі в 1990-х – на початку 2000-х рр. У статті А. В. Васюка [1] розкрито роль в українсько-польському культурному співробітництві одного з найбільших фестивалів української культури «Українська весна» у Познані (2008 – 2009 рр.). Окремі відомості стосовно досліджуваної проблематики можна відшукати в періодичній пресі організацій українців, що проживають в Польщі.

Однак відсутні праці, в яких би було б проаналізовано фестивалі національної культури України в Польщі як форму збереження ідентичності українців в сучасній Польщі. Автором були залучені неопубліковані матеріали відділу наукового аналізу та узагальнення інформації Інформаційного центру з питань культури та мистецтва Національної парламентської бібліотеки України Міністерства культури України. Зокрема, це матеріали диференційованого забезпечення процесу керівництва «Про культурне співробітництво України з зарубіжними країнами».

Для України, що прагне стати частиною ЄС, пріоритетом має бути підтримка національних меншин у європейських країнах, зокрема у свого друга та «адвоката» – Польщі. Відповідно до останнього перепису населення у 2011 р. у Польщі, українці є четвертою за чисельністю етнічною групою в Польщі, що нараховує 51 тис [9, s. 3]. Українська меншина, за результатами

попереднього перепису 2002 р., нараховувала 27 тис громадян. Єдиний критерій, використаний у переписі 2002 р., була національність респондентів. У такій ситуації люди зі змішаних родин були змушені обирати одну національність, у той час як багато з них відчують себе одночасно і поляками, і українцями. Цей підхід піддали критиці організації меншин у Польщі [11, р. 12]. Тому в переписі 2011 р. введено «подвійну» національність – польсько-українську, що дало змогу реально оцінити кількість українців у Польщі. Етнічні українці проживають досить компактно в таких областях: Вармії й Мазурах, Східному Помор'ї, Підкарпатському воєводстві, Помор'ї, Нижній Сілезії, Підляському воєводстві, Любуському, Центральній та Малій Польщі, Люблінському воєводстві, Сілезії. Переважно тут і розташовані школи, пункти та міжшкільні групи навчання українською мовою.

Що таке ідентичність українців в Польщі? На нашу думку, йдеться саме про культурну ідентичність, тобто про ототожнення себе представниками української меншини в Польщі з національною, українською, культурною традицією, а також з певною релігійною громадою. Саме приналежність до Греко-католицької та православної церкви є одним з чинників, що виокремлює українців серед католиків-поляків. Зберегти національно-культурну ідентичність, проживаючи в іншій країні важко, тому завданням батьківщини меншини є підтримка нерозривного зв'язку, перш за все через емоційну сферу (культуру, освіту, мистецтво), в якій превалюють загальнолюдські цінності, національні традиції та аутентичні смисли.

Мистецтво долає кордони, стереотипи, заборони. Тому одним з завдань зовнішньої політики України має бути культурна підтримка української меншини у різних країнах світу задля збереження ними української ідентичності. Тоді Україна зможе сподіватись та отримати підтримку діаспори у важливих міжнародних політичних та економічних питаннях.

Культурна співпраця між Україною та Польщею від початку ХХІ ст. провадиться у різних напрямках. Однією з наймасовіших та наймасштабніших форм культурного українсько-польського співробітництва є проведення фестивалів та культурно-мистецьких акцій, під час яких є можливість одночасно великій кількості людей долучитись до української та польської культур. Зокрема, фестивалі української культури у Польщі є дієвим способом підтримки української національної меншини як збоку української влади, так і польської, а ще такі фестивалі дозволяють пересічним полякам ближче пізнати східного сусіда, подолати існуючі етностереотипи.

Фестивалі української культури в Польщі проходять в різних форматах: музичних, фольклорних, дитячих, днів культури, днів добросусідства на кордоні. Вони готуються як за участю української національної меншини у Польщі, так і профільних міністерств України та Польщі, місцевих органів влади, неурядових організацій, фондів та відомств.

Найстарішим заходом є фестиваль української культури у Польщі, який було започатковано Об'єднанням українців у Польщі (ОУП) у 1967 р. з метою популяризації української культури на теренах Польщі. Мета заходу залишається протягом багатьох років незмінною – це презентація культурних надбань української меншини та сучасних зразків культури з України. В період з 2000 по 2012 рр. було проведено 5 фестивалів української культури з супровідними заходами, які відбувались за підтримки прем'єр-міністрів Польщі та України. Почесний патронат останніх двох фестивалів здійснювали президенти України та Польщі. Крім фольклорних колективів з України та Польщі, виступали на фестивалях й представники сучасної вітчизняної сцени: Росава, гурти «Перкалаба» та «Океан Ельзи». До прикладу, у супровідних заходах Сопоту – 2003 відбувся семінар «Культура в медіа – польський та український досвід», літературний вечір за участю Ю. Іздрика та Т. Прохаська [6, с. 21].

Організатори фестивалю української культури в Сопоті в новому тисячолітті, зберігаючи фольклорну спрямованість, щоразу долучають до участі у фестивалі сучасних українських виконавців, музикантів, письменників з метою розширення культурної взаємодії, залучення молодих українців та поляків до традиційної та сучасної культури України. Фестиваль української культури у Польщі не втратив своє значення для збереження культурної спадщини та національної тотожності українців, а також промоції української культури у польському суспільстві.

«Український молодіжний ярмарок» – імпреза, яку з щороку влаштовують в Гданську ОУП та Союз української незалежної молоді з 1977 р. Переважно на фестивалі виступають українські гурти з Польщі, але протягом останніх десяти років серед гостей з України були популярні гурти: «Плач Єремії», «Кому Вниз», «Мандри», «Скрябін», «Друга ріка», «Горгішелі», «Фліт», «Гартак» та чимало інших.

Найбільший щорічний лемківський етнографічний фестиваль «Лемківська Ватра» об'єднує лемківське середовище з Польщі, України, Словаччини, Хорватії, Сербії, Канади, США та інших країн світу з 1982 р. в польському селі Ждиня. Протягом останніх дванадцяти років «Лемківська ватра» підтримується не тільки польською владою та громадськими організаціями українців та лемків в Польщі, а й офіційною владою України – фестивалі відбуваються за підтримки Міністерства культури України. Особливістю ювілейного XXX Свята лемківської культури «Лемківська ватра – 2012» фестивалю стало те, що він проходив за почесного патронату президентів України та Республіки Польща.

Союз українців Підляшшя щорічно організовує декілька фестивалів та мистецьких імпрез української культури. Щорічно восени проходить фестиваль української культури «Підляська осінь», в яких з України беруть участь виконавці народної та естрадної музики з Рівного та Луцька. Протягом останніх десяти років Підляшшя перестало бути регіоном, у якому українське населення духовно ізольоване не лише від України, а й від інших українських громад у Польщі [4, с. 13]. Натомість завдяки фестивалю тут виник живий осередок культурного та національного відродження.

Доброю традицією протягом довгого часу залишається відзначення днів української культури в Польщі, що проводяться ОУП в місцях компактного проживання українців та спрямовані на підтримку духовності та культури українців Польщі. У Вармінсько-Мазурському та Західнопоморському воєводствах з року в рік проходять дні української культури в Щецині, Венгожево, Гіжицьку, Ольштині та інших за підтримки місцевої влади. Гостями днів кожного року стають музичні колективи, танцювальні ансамблі, естрадні виконавці з України.

Ці традиційні фестивалі української культури поступово трансформуються в заходи, які мають на меті підтримати ідентичність українців в Польщі, щоб наступні покоління українців, народжені та виховані в Польщі відчували зв'язок з Батьківщиною, передусім через збереження культурних традицій та знайомство з новими мистецькими надбаннями.

Власне на початку XXI ст. активізується український фестивальний рух у Польщі, перш за все за підтримки українських громад у Польщі. З 2000 р. фестиваль «Україна, VIVA!» у Вроцлаві є однією з найбільших мистецьких акцій, яка популяризує й просуває українську культуру у Вроцлаві та Польщі. Ідея фестивалю, що триває кілька днів восени або на початку зими, належить Колегіуму Східної Європи ім. Я. Новака-Єжеранського та відбувається за підтримки Посольства України в Польщі. Головною метою фестивалю є презентація української культури в різних мистецьких напрямках. За 11-річну історію фестивалю на майданчиках Вроцлава відбувались різні мистецькі події: виступи різножанрових музичних колективів («Пікардійська терція», ТНМК, «Очеретяний кіт», камерний оркестр «Віртуози Львова» та ін.), театральні перфоманси (Львівський театр ім. Лесі Курбаса, Львівський національний театр ім. М. Зяньковецької, театр «Небо» та «Воскресіння»), зустрічі з письменниками, поетами, перекладачами, істориками (Ю. Андрухович, Б. Осадчук), виставки художників, фотографів, народних майстрів, кінопокази українських стрічок, як класики кіно, так і стрічок останніх років [2; 5, с. 5 – 6; 7, с. 19; 8, с. 14].

Сьогодні найбільшим культурологічним заходом української тематики в Польщі та у Центрально-Східній Європі є наймолодший фестиваль української культури в Польщі «Українська весна», що існує з 2008 р. Почесний патронат над проектом здійснює Міністерство культури України. Мета «Української весни» в Познані – максимально та всебічно відобразити українське мистецтво, яке було б цікавим пошановувачам будь-якого віку та статусу, а також популяризувати українську культуру серед європейців. У рамках першого фестивалю відбулося 16 акцій різного характеру, що репрезентували полякам українське мистецтво у всіх його вимірах: живопис, кінематограф, театральне мистецтво, література та музика [1, с. 124].

Фестиваль «Україна в центрі Любліна» – щорічне дійство, котре відбувається в Любліні з 2008 р., з'явилося як ініціатива студентів та української меншини в польському місті Люблін, а також поляків, зацікавлених Україною. Це культурний форум, де сучасна українська культура постає перед глядачем у різних проявах: театральні вистави, кіноперегляди, фотовиставки та художні майстерні.

Від початку 2000-х рр. з'явилась нова форма проведення фестивалів в Україні та Польщі – Європейські дні добросусідства на українсько-польському кордоні. Вперше прикордонні урочистості відбулися в 2004 р. під назвою «Транскордонний діалог польської та української культур», наступні відбувались під схожими гаслами, що підкреслювали мету зустрічей – розвиток культурної взаємодії, об'єднання жителів прикордонних регіонів, подолання стереотипів. У 2010 – 2012 рр. Дні добросусідства проходили у декілька етапів. Дев'ять Днів європейського добросусідства проходили в рік проведення Євро – 2012 і стали наймасовішими за всю історію прикордонних урочистостей. У рамках Днів Добросусідства відбуваються форуми та конференції транскордонної співпраці, музично-мистецькі дійства, екуменічні молитви, футбольні матчі, кулінарні пікніки з традиційною кухнею, ярмарки народних ремесел, майстер-класи, інтеграційні заходи для дітей та молоді та ін.

Слід зазначити, що фестивальний рух в Україні та Польщі розвивався поступово, постійно прогресуючи та активізуючись. За нашими підрахунками, загальна кількість фестивалів, що популяризують українську культуру в Польщі, польську – в Україні, а також спільних акцій у 1997 р. складала 10 фестивалів на рік, а на початок ХХІ ст. – 11 фестивалів. Активізації фестивальної діяльності України та Польщі сприяло проведення Року Польщі та Року України – протягом 2004 – 2005 рр. пройшло по 13 фестивалів. Відтоді майже щороку кількість фестивалів поступово збільшувалась і вже у 2006 р. їх нараховувалось 22. З 2008 р., у зв'язку з заснуванням кількох нових фестивалів їх кількість збільшилась до 25 і залишалася сталою до 2011 р. В зв'язку з підготовкою та проведенням Україною та Польщею фіналу «Євро – 2012» додався ще один фестиваль «Європейські стадіони культури». Таким чином, кількість фестивалів в Україні та Польщі зросла з 10 у 1997 р. до 26 у 2012 р., що є свідченням результативного культурного співробітництва.

Отож, фестивалі української культури в Польщі з початку ХХІ ст. перестають бути виключно культурно-мистецькими заходами, з кожним роком до них привносять нові складові: спортивні, гастрономічні, екологічні, що сприяє підтримці української національної меншини в Польщі, її ідентичності та пам'яті, пізнанню України, її культури, зокрема сучасної, подоланню стереотипів, формуванню позитивного іміджу українців серед поляків. Надалі перспективними будуть дослідження державної політики підтримки українських мистецьких рухів у Польщі з метою підтримки української національної меншини та збереженні їх культурної ідентичності.

Використана література:

1. Васюк А. В. Фестивалі «Українська весна» у контексті розвитку українсько-польських культурних відносин / А. В. Васюк // Слов'янський вісник: Збірник наукових праць. Серія «Історичні та політичні науки». – Вип. 8. – Рівне: РІС КСУ, 2009. – С. 124 – 127.
2. Віва Україна [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Консульства України у Вроцлаві. – Режим доступу: http://www.konsulat-ukraina.wroclaw.pl/Page/Default.aspx?Page_ID=159
3. Лишко В. В. Українсько-польські зв'язки в галузі культури 1991 – 1999 рр.: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / В. В. Лишко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2002. – 16 с.
4. Павлів В. Козацька «чайка» на гданському узбережжі, або Три дні української культури в Сопоті / В. Павлів // Політика і культура. – 2000. – № 26 (61). – 18 – 31 липня. – С. 36.
5. Про культурне співробітництво України із зарубіжними країнами за жовтень 2001 року: Інформ. довідка / М-во культури і мистец. України, Держ. закл. «Нац. парлам. б-ка України», Інформ. центр з питань культури та мистец.; матеріал підгот. Л. В. Хоменко. – К., 2001. – 20 с. – (Диференційоване забезпечення керівництва; 2001, вип. 11/3).

6. Про культурне співробітництво України із зарубіжними країнами за червень 2003 року: Інформ. довідка / М-во культури і мистец. України, Держ. закл. «Нац. парлам. б-ка України», Інформ. центр з питань культури та мистец.; матеріал підгот. Л. Ю. Сердюк. – К., 2003. – С. 21. (Диференційоване забезпечення керівництва; 2003, вип. 7/3).
7. Про культурне співробітництво України із зарубіжними країнами за жовтень 2003 року: Інформ. довідка / М-во культури і мистец. України, Держ. закл. «Нац. парлам. б-ка України», Інформ. центр з питань культури та мистец.; матеріал підгот. Л. Ю. Сердюк. – К., 2003. – 20 с. – (Диференційоване забезпечення керівництва; 2003, вип. 11/3).
8. Про культурне співробітництво України із зарубіжними країнами за листопад 2005 року: Інформ. довідка / М-во культури і туризму України, Держ. закл. «Нац. парлам. б-ка України», Інформ. центр з питань культури та мистец.; матеріал підгот. А. І. Краснова. – К., 2005. – 8 с. (Диференційоване забезпечення керівництва; 2005, вип. 16/3).
9. Стрільчук Л. В., Стрільчук В. В. Інституційні складові українсько-польських гуманітарних взаємин і співробітництва: монографія / Л. В. Стрільчук, В. В. Стрільчук. – Луцьк: Волинські старожитності, 2013. – 258 с.
10. Тоценко Ж. М. Співпраця в галузі культури як складова українсько-польських гуманітарних відносин: автореф. дис. канд. іст. наук: 26.00.01 / Ж. М. Тоценко ; Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2012. – 16 с.
11. ENRI-East Research Report № 11: The Ukrainian Minority in Poland / K. Zieliński ect. – Vienna, 2011. – 92 p.
12. Przynależność narodowo-etniczna ludności – wyniki spisu ludności i mieszkań 2011: Materiał na konferencję prasową w dniu 29.01.2013 r. [Електронний ресурс] – 8 s. // GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY. – Режим доступу: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/Przynaloznosc_narodowo-etniczna_w_2011_NSP.pdf

Пачос Ю.В. *Фестивали украинской культуры в Польше начала XXI в. как форма сохранения идентичности украинцев в Польше.*

В статье рассмотрены крупнейшие фестивали украинской культуры в Польше начала XXI в. в контексте сохранения идентичности украинцев в Польше. Проанализированы их форматы, составляющие и направления, а также участие в них коллективов и музыкантов из Украины. Сделана попытка определить составляющие понятия «идентичность украинский в Польше». Выяснено значение проведения таких фестивалей, как для поддержки идентичности, сохранения культурных традиций и связей с Родиной украинского национального меньшинства в Польше, так и для ознакомления поляков с традиционными и современными образцами украинского искусства. Автор приводит собственные подсчеты количества фестивалей в период с конца 1990-х гг. до 2010-х гг., проанализировал их динамику. Определены роль и место фестивалей украинской культуры в Польше в сохранении идентичности украинцев в Польше, а также в культурном украинской-польском сотрудничестве и налаживании контактов между людьми в начале XXI века. между поляками и украинцами.

Ключевые слова: *Украина, Польша, фестиваль, украинское меньшинство, идентичность, культурная идентичность.*

Pachos I. *The Ukrainian Culture Festivals in Poland at the beginning of XXI century as a form of preserving the identity of Ukrainians in Poland.*

The biggest festivals of Ukrainian culture in Poland in XXI century in the context of the preservation of Ukrainian identity in Poland are covered in the article. The formats, components and trends, as well as participation in groups and musicians from Ukraine are analyzed. The author tries to determine the components of the concept of " the Ukrainian identity in Poland". The author covers the importance of such festivals as the form of supporting identity of Ukrainian minority in Poland and preservation of cultural traditions and relations with their homeland and also as the form of presenting the traditional and modern samples of Ukrainian art to ordinary Poles. The author presents her own

estimates the number of the festivals during the late 1990s - the 2010's and analyses their dynamics. The role and place of Ukrainian Culture Festivals in Poland in the preservation of Ukrainian identity in Poland, as well as cultural Ukrainian-Polish cooperation and establishment of contacts between people are reviewed in the article.

Keywords: *Ukraine, Poland, the festival Ukrainian minority identity, cultural identity.*